

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד אחת
לנבחנים המשלימים ל-5 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
עליך לענות על אחד מהם (סה"כ – 100 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

בבחינה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד, וחלק ב – שירים שלא נלמדו.
ענה רק על חלק אחד (על חלק א או על חלק ב). בחלק שבחרת ענה על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד

לפניך קטע מן הרומאן "סיפור על אהבה וחושך", מאת עמוס עוז. קטע זה מתאר את הלילה שבו החליט האו"ם על תכנית החלוקה, שאפשרה את הקמת מדינת ישראל.
קרא את הקטע, וענה על חמש השאלות 1-5 שאחריו לפי ההוראות.

קטע מן הרומאן: **סיפור על אהבה וחושך** / עמוס עוז

- אחרי חצות, לקראת סוף ההצבעה, התעוררתי. המיטה שלי עמדה תחת החלון הפונה אל הרחוב, ולא היה לי אלא להזדקף, להיעמד על ברכי ולהציץ בחרכי התריס. נרעדתי: כמו בתוך חלום מפחיד עמדו צפופים ומחרישים בלי נייע לאור פנס הרחוב הצהבהב המונוי צללים זקופים בחצרנו, בחצרות השכנות, על המדרכות, על הכביש, כמו עצרת ענקית של רוחות רפאים דמומות באור החיזור, על כל המרפסות, מאות אנשים ונשים בלי אף רחש, שכנים ומכרים וזרים, בהם אחדים בבגדי לילה ואחרים ב'קטים ובעניבות, פה ושם ראיתי גברים במגבעות או בקסקטים, נשים גלויות ראש ונשים בחלוקי בית ובמטפחות ראש, על כתפי אחדים מהם רכבו ילדים רדומים, פה ושם בשולי ההמון ראיתי ישישה ישובה על שרפרף או זקן מופלג שנשאווה מיושב על כיסאו החוצה אל הרחוב.
- כל ההמון הגדול הזה כמו התאבן שם בדומיית לילה מפחידה, כאילו אינם בני אדם אמתיים כי אם מאות צלליות כהות מצוירות על פני יריעת החושך המהבהב. כאילו מתו כולם בעמידה. לא דיבור לא שיעול לא מְדַרְךְ נעל. יתוש לא זמזום שם. רק קולו העמוק, המחוּספס של הקריין האמריקאי בקע מן הרדיו שהופעל במלוא עוצמתו והרטיט את אוויר הלילה, או אולי היה זה קולו של אוסוולדו אַרְנֵיָה מברזיל, נשיא העצרת. בזו אחר זו קרא בשמותיהן של המדינות האחרונות ברשימה, על פי האלף בית האנגלי, ומיד חזר והרעים אל תוך המיקרופון שלו את תשובות נציגיהן. יונייטד קינגדום: אבסטיינס. יוניון אוף סובייט סושיאליסט ריפבליקס: יס. יונייטד סטייטס: יס. אורוגואי: כן. ונצואלה: כן. תימן: נגד. יוגוסלביה: נמנעת.
- בכך השתתק הקול בבת אחת. ופתאום דומיית עולמות אחרים ירדה והקפיאה את כל החיזיון, דממה מבוועתת, אסונית, דממת המונוי אדם עצורי נשימה שכמוה לא שמעתי אף פעם בימי חיי, לא לפני הלילה ההוא ולא אחריו.
- עד ששב הקול העב, הצרוד קצת, להרעיד את האוויר דרך הרדיו ולסכם במין יבושת מחוספסת אך הרת עליצות: שלושים ושלושה בעד. שלושה-עשר נגד. עשרה נמנעים ומדינה אחת נעדרת מן ההצבעה. ההצעה מתקבלת.

ובכך נבלע קולו בשאגה שבקעה מתוך הרדיו, גאתה וגלשה מן היציעים המשתוללים מחדוה
 באולם שבלייק סאקסס*, וכעבור עוד שתיים-שלוש שניות של תדהמה, של שפתיים מפושקות
 כמו צמאות ושל עיניים קרועות לרווחה, השתאג בבת אחת גם הרחוב הנידח שלנו שבפאתי כרם
 אברהם בצפון ירושלים בצעקה ראשונה נוראה, קורעת את החושך ואת הבניינים והעצים, פולחת
 את עצמה, צעקה לא של שמחה, כלל לא דומה לשאגות של המוני מגרשי הספורט, לא דומה
 לשום התלהמות של המונים משולהבים, אולי יותר כמו צווחת-זוועה ופלצות, צעקה אסונית,
 זעקה מזועזעת-אבנים הייתה זו, מקפיאת-דם, כאילו כל ההרורים שהיו וכל ההרורים שעוד ייהרגו
 קיבלו בו ברגע אשנב זעקה, וכבר בן-רגע הוגף, וכבר כעבור רגע עלו והחליפו את זעקת הזוועות
 הראשונה המון שאגות השמחה ובליל של קריאות ניחרות ועם ישראל חי ומישהו ניסה לשווא
 להתחיל בשירת ההמנון וצנחות נשים ומחיאיות כפיים ו"פה בארץ חמדת אבות", וכל ההמון החל
 לנוע אט-אט סביב עצמו כאילו נבחש כולו במערבל ענק ולא היה עוד שום מותר ושום אסור ואני
 קפצתי אל תוך המכנסיים אבל התעלמתי מחולצה וסודור ונוריתי בזינוק אחד מן הדלת שלנו
 החוצה וידיו של איזה שכן או זר הניפו אותי שלא אירמס והעבירו אותי הלאה, מעופף מיד ליד
 ליד, עד שנחתתי על כתפי אבי ליד שער החצר שלנו: אבי ואמי עמדו שם חבוקים ולפותים זה בזו
 כמו שני ילדים אובדים ביער, כאשר לא ראיתי אותם אף פעם, לא לפני אותו לילה ולא אחריו,
 ואני הייתי לרגע ביניהם באמצע חיבוקם וכעבור רגע שוב על כתפי אבא והוא, אבי המשכיל מאוד,
 המנומס, עמד שם וצעק בכל קולו, לא מילים לא משחקי מילים לא ססמאות ציוניות ולא קריאת
 גיל כי אם צעקה ארוכה עירומה כמו לפני שהמציאו את המילים.
 אבל אחרים כבר שרו שם, כל ההמון שר, "האמיני יום יבוא", או "פה בארץ חמדת אבות",
 או "ציון תמתי", או "בהרים בהרים זרח אורנו", או "ממטולה עד הגלב", אבל אבי שלא ידע לשיר
 ואולי אף לא הכיר את מילות הפזמונים האלה, אבי לא שתק אלא נתן את כל קולו בצעקתו
 הארוכה עד קצה קיבול ריאותיו אאאאאההה וכשאזל לו האוויר שאף שוב, כטובע, והמשיך וצעק
 האיש הזה שרצה להיות פרופסור דגול וגם ראוי היה ועכשיו הוא היה כולו רק אאאאההה. ואני
 ראיתי בתימהון איך כף יד אמי עוברת ומחליקה לו על ראשו המיוזע ועל עורפו ומיד הרגשתי
 את ידה גם על ראשי גם על גפי כי אולי גם אני בבלי דעת פתחתי ועזרתי לאבי בצעקתו, ויד
 אמי ליטפה שוב ושוב את שנינו, אולי כמרגיעה אותנו ואולי לא, אולי כלל לא כמרגיעה, אולי
 ממעמקים השתדלה גם היא להשתתף אתו ואתי בצעקתנו ועם כל הרחוב ועם כל השכונה ועם כל
 העיר ועם כל הארץ ניסתה גם אמי העצובה לקחת הפעם חלק [...]
 ואחר כך היו ברחוב עמוס ובכל כרם אברהם ובכל שכונות היהודים ריקודים ודמעות,
 ודגלים הופיעו, וססמאות כתובות על יריעות בד, ומכוניות צפרו בכל כוח צופריהן, ו"שאו ציונה
 נס ודגל", ו"פה בארץ חמדת אבות", ומכל בתי הכנסת בקעו קולות השופר, וספרי תורה הוצאו
 מתוך ארונות הקודש ונסחפו אל מעגלי הרוקדים, ו"אל יבנה הגלילה", ו"שורו, הביטו וראו / מה
 גדול היום הזה" [...]

* לייק סאקסס – עיר בדרום מזרח מדינת ניו יורק, ארצות-הברית, שבה נערכה ההצבעה באו"ם על תכנית החלוקה.

- אבא שלי אמר לי כששוטטנו שם, בליל העשרים ותשעה בנובמבר 1947, אני רכוב על כתפיו, בין מעגלי הרוקדים והצהלים, לא כמבקש ממני אמר לי זאת אלא כיודע וכקובע את ידיעתו במסמרות אמר אבי, אתה רק תסתכל ילד שלי אתה רק תסתכל היטב־היטב בן, בשבע עיניים תסתכל בבקשה בכל זה, כי את הלילה הזה ילד אתה כבר לא תשכח עד אחרון ימי חיך ועל הלילה הזה אתה עוד תספר לילדים לנכדים ולנינים עוד הרבה אחרי שאנחנו כבר לא נהיה פה.
- ולפנות בוקר, בשעה שבה לעולם לא מותר היה לילד לא להיות ישן מזמן במיטתו, אולי בשלוש, או בארבע, נכנסתי בבגדי אל מתחת לשמיכה שלי בחושך. והנה כעבור זמן הרימה ידו של אבא את שמיכתי בחושך, לא כדי לכעוס עלי שאני שוכב לבוש בבגדי־יום במיטה אלא כדי לבוא אלי ולשכב לידי, גם הוא בבגדי־היום שלו שהיו רוויים זיעת צפיפות ההמונים, ממש כמו בגדי (ואצלנו הלוא היה חוק ברזל: לעולם, בשום מקרה ובשום אופן, אין נכנסים בבגדי־יום אל בין הסדינים). אבי שכב כך לידי כמה רגעים ושתק אף כי בדרך כלל היה סולד מפני כל שתיקה וממהר לגרש אותה. אבל הפעם הוא כלל לא נגע ב־שתיקה שהייתה שם בינינו כי אם השתתף בה ורק ידו ליטפה קלות את ראשי. כאילו בחושך הזה נהפך אבי לאימא.
- אחר כך סיפר לי בלחש, בלי לקרוא לי אף פעם אחת לא הוד מעלתו ולא כבודו, מה עשו לו ולאחיו דויד נערי רחוב באודסה ומה עשו לו נערים גויים בגימנסיה הפולנית בוילנה, וגם הנערות השתתפו, ולמחרת, כשהגיע אביו, סבא אלכסנדר, לבית הספר לתבוע את עלבוננו, לא החזירו הבריונים את המכנסיים הקרועים אלא התנפלו לנגד עיני הרואות גם על אביו, על סבא, והפילו אותו בכוח על המרצפות ופשטו גם מעליו את מכנסיו באמצע חצר בית הספר, והנערות צחקו וניבלו פה, שהיהודים הם כולם כך וכך, והמורים, מצדם, ראו ושתקו או אולי צחקו גם הם.
- ועדיין בקול של חושך ועדיין ידו תועה בשערותי (כי לא היה רגיל ללטף), אמר לי אבי תחת שמיכתי לפנות בוקר, אור ליום שלוש בנבמבר 1947, "ודאי גם לך עוד יציקו לא פעם בריונים ברחוב או בבית הספר. ואולי הם יציקו לך דווקא מפני שאתה עוד עלול להיות קצת דומה לי. אבל מעכשיו, מרגע שתהיה לנו מדינה, מעכשיו לעולם לא יציקו לך בריונים רק מפני שאתה יהודי ומפני שהיהודים כך וכך. זה — לא. לעולם לא. מהלילה הדבר הזה נגמר כאן. נגמר לתמיד".
- ושלחתי את ידי המנומנמת לגעת בפניו, מעט למטה מן המצח שלו, הגבוה, ופתאום במקום המשקפיים פגשו אצבעותי דמעות. אף פעם אחת בחיי, לא לפני אותו לילה ולא אחריו, אף לא בַּמִּוֶּת אמי, אני לא ראיתי את אבי בוכה. ובעצם גם באותו לילה לא ראיתי: היה חושך בחדר. רק יד שמאל שלי ראתה.

ענה על חמש השאלות 1-5 (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

1. בלילה המתואר בקטע התנהגו האנשים שלא כהרגלם.
הסבר קביעה זו על פי ההתנהגות של שלושת בני המשפחה: המספר ושני הוריו.
הדגם את דבריך מן הקטע.
(25 נקודות)
2. דממה, צעקה ושירה – הסבר והדגם כיצד כל אחת מן התגובות האלה של הקהל מעצבת את האווירה בקטע. (22 נקודות)
3. הצג שלוש מן ההופעות בקטע של מוטיב היד, והסבר את המשמעות של מוטיב זה
(בתשובתך אל תכתוב על שורות 81-84). (22 נקודות)
4. תאר את מערכת היחסים בין האב לבנו על פי שורות 81-84? הסבר והדגם את דבריך
משורות אלה. (16 נקודות).
5. בקטע שקראת האב מספר לבנו על חוויות שחוה בגולה.
הסבר את התרומה של חוויות אלה להבנת המשמעות של האירועים המתוארים בקטע.
(15 נקודות)

חלק ב — שירים שלא נלמדו

לפניך שני שירים:

שיר I — "חֲנָפָה לְנִשְׁרִים", מאת חיים גורי, ושיר II — "כַּח", מאת נתן זך.
קרא את שני השירים, וענה על חמש השאלות 6-10 לפי ההוראות.

שיר I: מאת חיים גורי

חֲנָפָה לְנִשְׁרִים

בית 1 הַנִּשְׁרִים אֵינָם יוֹדְעִים אֶת הַלְאוֹת.*
עוֹפוֹת מִמְּשָׁכִים וְחִזְקִים.

בית 2 אֵינָם קָלִים לְהַתִּידָד.
אֵינָם גָּרִים עַל הַגָּזוֹת.
אֵינָם קְרוֹאִים, מְשַׁחֲדִים,
לְלִקּוֹט בְּכַכְרוֹת שְׁטוּפוֹת יוֹנִים,
לְנוֹחַ רְעוּדִים עַל כְּתָף.

בית 3 הַנִּשְׁרִים אֵינָם יוֹדְעִים אֶת הַלְאוֹת,

בית 4 הֵם מְקִיצִים לְהַתְרוֹמֵם.
אַחַר זְמַן רַב, שָׁבִים לְהַתְרוֹמֵם.
נָעִים לְאֵט, שְׁחוּרִים, עַל פְּצַע הַשָּׁמַיִם.

בית 5 וְשֵׁם, אֲתִי, עוֹדֵם עָפִים הַנִּשְׁרִים.

* לְאוֹת — עֵיפוֹת

ענה על שתי השאלות 6-7 (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

6. הצג את האנפורה בבית השני בשיר, והסבר את תפקידה באפיון הנשרים. (15 נקודות)

7. פֶּרֶשׁ את השורה החוזרת "הנשרים אינם יודעים את הלאות", והסבר את הקשר בין שורה זו ובין הבית הראשון והבית הרביעי בשיר. (20 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

שיר II : מאת נתן זך

כח

הצפור הקטנה על האנטנה שממול
מסתדרת לקראת בקר
קצת מתאפרת, קצת מתנערת, מתכדררת,
פורשת את הנוצות, מנקרת טוק טוק
מסדרת, מישרת ושוב פורעת, מטלטלת 5
את גופה הזעיר ברוח, הכל בלי ראי,
מכינה עצמה ליום חדש. מה יביא
בכנפיו, בכנפיה? כבר סדרה לעצמה קו,
האם היא חושבת על בן זוג, מתכננת,
מתכננת, מי ידע. אבל הכח הזה לחיים 10
מוכנים מאליהם, הרכוז, הכוונה. מי יתן
והיה גם חלקיק זעיר בגדל הנוצה
ששמטה זה עתה, נופל בחלקי.

ענה על שלוש השאלות 8-10 (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

8. תאר והדגם את דמות הציפור בשיר, והסבר את התרומה של ריבוי הפעלים לעיצוב דמותה.
(25 נקודות)

9. בחר בשתיים מן הפסיחות בשיר, והסבר את משמעותן. (15 נקודות)

10. מהו היחס של כל אחד מן הדוברים בכל אחד מן השירים — "חנפה לנשרים", "כח" —
לציפור הנזכרת בשיר? הסבר והדגם את דבריך. בסס אותם גם על השם ועל הסיום של
כל אחד מן השירים. (25 נקודות)

בהצלחה!